

РЕКРЕАЦІЙНІ ЗОНИ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

О. С. Заворусва,

аспірантка кафедри статистики,

*ДВНЗ "Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана"*

Анотація. У статті розглянуто актуальність і необхідність вивчення рекреаційного туризму в Україні та його розвитку як на загальнонаціональному так і регіональному рівні. Обчислено та проаналізовано кількість приїжджих у заклади розміщення туристів України. Досліджено позитивні та негативні сторони рекреаційного туризму, що впливає на привабливість країни для туристів. Визначена оцінка ландшафтних ресурсів, рекреаційних ресурсів, оздоровчих та рекреаційних територій.

Ключові слова: туристично-рекреаційна галузь, туризм, статистична оцінка, розвиток рекреаційних ресурсів, розвиток туризму

Анотация. В статье рассмотрены актуальность и необходимость изучения рекреационного туризма в Украине и его развития как на общенациональном и региональном уровне. Вычислено и проанализированы количество обслуженных приезжих в учреждения размещения туристов Украины. Исследованы положительные и отрицательные стороны рекреационного туризма, которые влияют на привлекательность страны для туристов. Определена оценка ландшафтных ресурсов, рекреационных ресурсов, оздоровительных и рекреационных территорий.

Ключевые слова: туристско-рекреационная отрасль, туризм, статистическая оценка, развитие рекреационных ресурсов, развитие туризма

Abstract. The article examines actuality of necessity in learning recreation tourism in Ukraine and its development on nationwide as well as on its regional level. It is because tourism and recreation in many developed countries of the world become important sphere of social activity and a factor of a high life level in a society. The amounts of served visitants in institutions of tourist placing in Ukraine have been analyzed and calculated. Positive and negative sides of recreation tourism

that influence on the attractiveness of the country for tourists and perspectives of further development were investigated.

The valuation of the landscape and recreation resources, health and recreation territories have been determined. Static data about the amount of the landscape resources have been worked out. Some ways to improve the tourist-recreation sphere in Ukraine and increasing a demand on it have been put forward.

Further investigation and necessity to work out the ways for building a net of specialized objects of a tourist infrastructure and to widen the nets of tourist-information centers in all the regions of the country have been suggested.

Keywords: tourist-recreation sphere, tourism, static rating, development of recreation resources, development of tourism.

Постановка проблеми. Туризм та рекреація у багатьох розвинених країнах світу є важливою сферою суспільної діяльності та фактором забезпечення високого життєвого рівня населення. У суспільному відношенні туризм і рекреація сприяють оздоровленню й відновленню трудового потенціалу людських ресурсів, раціоналізації вільного часу населення, його фізичному й емоційному збагаченню, вихованню культурної та релігійної толерантності. Тому покращання стану туристично-рекреаційної галузі України є необхідною умовою для підвищення якості життя населення та розвитку економіки країни загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш глибоко і системно теоретичні питання оцінки й розвитку рекреаційних ресурсів, планування і розміщення територіально-рекреаційних систем викладено у працях О. Берлянта, С. Генсірука, М. Долішнього, М. Ігнатенка, М. Нудельмана, М. Реймерса, В. Руденка, І. Синякевича, С. Харічкова, Л. Чернюк, Л. Черчик, О. Шаблія та ряду інших фахівців.

Мета дослідження – аналіз туристично-рекреаційних зон України для визначення основних тенденцій розвитку туристичних послуг, щодо покращення розвитку туристичного бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туристично-рекреаційна галузь – це багатогранне явище, що поєднує економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти, має практично невичерпний потенціал для постійного розвитку, пов'язаний із багатьма галузями економіки, що зумовлює його чільне місце в соціально-економічному житті держави [1, с. 10].

В Україні туризм розвивається не так швидко та стабільно, як в інших країнах Європи. Частка туризму у валовому національному продукті країни та частка зайнятих у цій сфері є значно меншими за аналогічні показники решти європейських країн. Туризм формує близько 6% світового загального обсягу експорту товарів та послуг, 5% загального обсягу світового ВВП та 7% загального числа робочих місць [7]. Неefективне використання Україною свого багатого природо-рекреаційного та історико-культурного потенціалу для розвитку туризму доводить потребу в суттєвому удосконаленні економічних та організаційних механізмів регулювання цього виду діяльності.

Розвиток туристичного бізнесу дав змогу багатьом країнам з менш привабливими, ніж в Україні, природними та культурно-історичними передумовами підвищити рівень соціально-економічного розвитку. Наявні туристичні ресурси сприяють входженню України на світовий туристичний ринок. Але навіть значний туристичний потенціал не гарантує успішний розвиток туристичної індустрії. Для підвищення ефективності туристичної сфери економіки необхідно керувати цим процесом як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях.

Пріоритетний розвиток туризму є важливим чинником підвищення якості життя в Україні, створення додаткових робочих місць, підвищення її авторитету серед інших країн світу, оскільки туристично-рекреаційна діяльність вважається однією з найприбутковіших у світі. На міжнародному ринку Україна фактично невідома як країна з розвинутою рекреаційною індустрією. Вона не має жодного туристичного представництва за кордоном, не здійснює рекламних заходів і не здійснює запланованих на національному рівні рекламних компаній для зарубіжного ринку.

В Україні значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські); оздоровчі ресурси (мінеральні води та лікувальні грязі); природно-заповідні об'єкти (національні природні та регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо); території історико-культурного призначення (пам'ятки архітектури та містобудування, історико-архітектурні заповідники та ін.). Це унікальні ресурси для перспективного розвитку туризму, зон рекреації і курортів та найбільш збережена частина природного довкілля.

Згідно з оцінкою ландшафтних ресурсів, потенційний фонд природоохоронних, оздоровчих та рекреаційних територій становить 12,1 млн га, тобто 20% площі території України, що відповідає міжнародним показникам раціонального збереження природно-рекреаційних ресурсів. Одноразова місткість ландшафтів України, враховуючи допустимі природоохоронні норми, становить понад 40 млн осіб. Практично у всіх областях України виявлено мінеральні лікувальні води різного складу. Найбільша кількість джерел зосереджена в Карпатському регіоні, зокрема у Закарпатській та Львівській областях.

Не менш важливе місце у розвитку рекреації в Україні займають ресурси: історико-культурні, які включають культурні об'єкти, пам'ятки історії, архітектури, археології, етнографічні особливості території, що є важливим засобом задоволення потреб пізнавально-культурної рекреації. Загальна кількість архітектурно-історичних пам'яток в Україні становить 48 690 об'єктів. Їх цінність та чисельність у межах областей істотно різняться. Найбільше архітектурно-історичних пам'яток, що охороняються державою і церквою, розміщено у Львівській (3934), Київській (2886) та Чернігівській (2859) областях. Найцінніші культурно-історичні ресурси – у Київській, Львівській, Тернопільській, Полтавській, Чернігівській областях.

Сучасний етап розвитку туристично-рекреаційних комплексів в Україні характеризується певною невідповідністю між платоспроможним попитом на туристично-рекреаційні послуги та пропозицією, яка визначається рекреаційною місткістю діючих оздоровниць, що призводить до дестабілізації показників заповнюваності ліжкового фонду санаторно-курортних установ, якості і рівня ефективності їх рекреаційної діяльності. На жаль, в Україні розвиток туризму і рекреації ще не є домінуючим у сфері економіки. Однак здійснення ефективних реформ розкриває можливості для розвитку цієї галузі, що розглядається у прийнятому у 1995 р. та суттєво опрацьованому у 2003 р. Законі України “Про туризм” [2].

З метою визначення існуючого та планування майбутнього попиту на послуги туристичних підприємств країни скористаємося статистикою (табл. 1, розрахунки за даними [4; 5]). Результати розрахунків свідчать про незначне зростання попиту та туристичні послуги у 2013 році: для українців – на 4,82% та для іноземців – на 7,09%.

Таблиця 1

Кількість приїжджих у закладах розміщення туристів України

Види закладів	Кількість українців у 2012 р., осіб	Кількість іноземців у 2012 р., осіб	Кількість українців у 2013 р., осіб	Кількість іноземців у 2013 р., осіб	Зміни (+/-) за 2013/2012 роки, українці, %	Зміни (+/-) за 2013/2012 роки, іноземці, %
Санаторії	1598115	302792	1573293	314731	-1,55	3,94
Бази відпочинку	915780	86862	872972	74272	-4,67	-14,49
Готелі	3818717	1165141	4191683	1276132	9,77	9,53
Усього	6332612	1554795	6637948	1665135	4,82	7,09

Динаміка кількості готелів, санаторіїв та баз відпочинку така: починаючи з 2010 року кількість готелів в Україні зростає, що не можна сказати про санаторії та бази відпочинку – їх кількість поступово скорочується. Це свідчить, що люди менше стали їздити на оздоровлення в спеціалізовані заклади через недостатнє матеріальне забезпечення та невідповідність вартості такого оздоровлення його якості зокрема в частині обслуговування і належного лікування (табл. 2, за даними [8]). Населення надає перевагу самостійному оздоровленню в рекреаційних зонах України.

Таблиця 2

Заклади розміщення в Україні

Види закладів	2000 р.		2005 р.		2010 р.		2013 р.		Середній темп зростання
	закладів	місць	закладів	місць	закладів	місць	закладів	місць	
Готелі	1308	102906	1232	106048	1731	186621	3582	179104	+ 29%
Санаторії	1290	255000	1152	239000	1033	220000	926	206000	-8%
Бази відпочинку	2037	247000	2012	243000	1979	225000	1903	201000	-2%
Усього	4635	604906	4396	588048	4743	631621	6411	586104	x

Середньорічні темпи зростання кількості закладів демонструють різнонаправлену тенденцію розвитку: кожні 5 років кількість готелів зростала в середньому на 29%, санаторіїв – спадала на 8% та баз відпочинку – на 2%.

Головною рушійною силою розвитку туризму в Україні є економічні вигоди, які він надає. Туризм стимулює розвиток елементів інфраструктури: готелів, ресторанів, підприємств торгівлі тощо, призводить до збільшення дохідної частини бюджету за рахунок податків, має широкі можливості для

залучення іноземної валюти і різного роду інвестицій. Він сприяє інтенсивнішому розвитку економіки, утворюючи галузі, що обслуговують індустрію туризму, забезпечує зростання доходів населення та підвищення рівня добробуту нації тощо.

Відсутність попиту на туристично-рекреаційні послуги в Україні зумовлена низьким рівнем життя населення, незадовільною якістю послуг туристичної галузі, нерозвиненістю мережі ліцензованих санаторно-курортних закладів та супутньої інфраструктури (транспорту, торгівлі, системи охорони здоров'я та громадського харчування).

Туристично-рекреаційна галузь в Україні гостро потребує створення нових та оптимізації існуючих мереж санаторно-курортних і оздоровчих закладів. Свого часу більшість вітчизняних комплексів санаторно-курортних закладів було створено без належного врахування нерівномірності розміщення природно-рекреаційних ресурсів. На практиці намагання максимізувати ренту і екстенсивно збільшувати прибуток від надання туристичних послуг призводить до перевикористання, виснаження і деградації природно-рекреаційних ресурсів в одних регіонах та недовикористання цих ресурсів в інших областях.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Туристично-рекреаційна галузь є дуже перспективним напрямом у туризмі. На нашу думку, слід звернути увагу на такі напрями вдосконалення цієї сфери:

- покращання стану туристичних послуг, тобто підвищити якість обслуговування готелів, санаторіїв, різних баз відпочину;
- розширення співпраці з прикордонними регіонами єврокраїн в економічній та культурній сферах;
- розбудова прикордонної та митної інфраструктури і транспортних коридорів задля покращання умов перетину кордону;
- розбудова транспортно-логістичних центрів;
- покращання рівня комфортності й організаційно-економічного механізму функціонування рекреаційної інфраструктури згідно з міжнародними нормами та стандартами.

Для покращання стану туристично-рекреаційного комплексу необхідна розробка заходів щодо створення мережі спеціалізованих об'єктів туристичної інфраструктури, розташованих поблизу національної мережі міжнародних транспортних коридорів, основних транспортних магістралей і туристичних маршрутів. Важливим є проведення робіт із реконструкції та вдосконалення будівництва об'єктів туристичної інфраструктури. Вкрай потрібна розбудова

перспективних туристично-рекреаційних територій. Доцільно зробити більш поширеними такі активні види відпочинку, як пішохідний, вело- і кінний туризм тощо, а також розширити мережі туристично-інформаційних центрів в усіх регіонах держави.

Список використаних джерел

1. Веклич О. Урахування природного клімату як базового компонента економічного розвитку України / О. Веклич, Т. Яхєєва // Економіка України. – 2004. – № 12. – С. 77.

2. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР, станом на 11.02.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

3. Руденко В. Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України : [монографія] / В. П. Руденко, В. Я. Вацеба, Т. В. Соловей. – Чернівці : Рута, 2001. – 268 с.

4. Статистичний щорічник України за 2012 рік : [стат. зб.] / за ред. О. Г. Осауленка ; Державна служба статистики України. – К. : ТОВ “Август Трейд”, 2013. – 552 с.

5. Статистичний щорічник України за 2013 рік : [стат. зб.] / за ред. О. Г. Осауленка ; Державна служба статистики України. – К. : ТОВ “Август Трейд”, 2014. – 534 с.

6. Черчик Л. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : [монографія] / Л. Черчик, Н. Коленда. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 224 с.

7. UN WTO Tourism Highlights, 2013 Edition. – Madrid: UNWTO, 2013. – 16 р.

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>